

РОЛЬ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Петрович Л. І.

старша викладачка кафедри сучасних мов

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

пр. Героїв України, 9, Миколаїв, Україна

orcid.org/0000-0003-3417-6226

lubov.ivanivna@gmail.com

Ключові слова: комунікативні навички, іноземні студенти, українська мова, художні тексти, читання.

У статті проаналізовано роль художнього тексту у формуванні комунікативних умінь в іноземних студентів на заняттях з української мови. Об'єктом дослідження є українські пісні, народні казки, легенди та перекази, як різножанровий матеріал, що сприятиме розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності: навичок читання, аудіювання, письма, розширення активного й пасивного лексичного запасу. Запропоновано тематичний відбір українських народних пісень на відпрацювання орфоепічних, акцентуаційних та інших комунікативних навичок, а також із метою вивчення творчості відомих письменників, українських свят, традицій тощо. Тематичний відбір казок, легенд та переказів зроблено з метою застосування на різних рівнях навчання української мови та з позиції багатства лексико-граматичного матеріалу. Загалом наголошено на важливості застосування різних форм подання художнього тексту, з урахуванням його змісту, обсягу, лексичного складу, синтаксичної будови речень. На думку авторки, читання й аналіз художнього тексту допоможе студентам краще пізнати й вивчити культуру, традиції, історію іншої країни, навчить розуміти мовне розмаїття художніх засобів української мови. У процесі дослідження застосовувався метод аналізу низки наукових праць із питань залучення художнього тексту в методику навчання української (російської) як іноземної, особистий досвід викладання мови в іншомовній аудиторії. Зроблено висновок про важливу роль художнього тексту у формуванні комунікативних умінь, вказано на виховну, естетичну та культуроносну його значущість. Підкреслено, що художній текст для читання в іншомовній аудиторії має бути співвіднесений із рівнем мовної компетенції студентів, повинен супроводжуватися лексико-граматичними вправами та словниками.

THE ROLE OF AN ARTISTIC TEXT IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Petrovich L. I.

Senior Instructor at the Department of Modern Languages

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Heroes of Ukraine ave., 9, Mykolaiv, Ukraine

orcid.org/0000-0003-3417-6226

lubov.ivanivna@gmail.com

Key words: *communication skills, foreign students, Ukrainian language, literary texts, reading.*

The article analyzes the role of an artistic text in developing communicative skills in Ukrainian language classes for foreign students. The objects of this research include Ukrainian songs, folk tales, and legends as a multi-genre material that can contribute to the development of all types of communicative skills such as reading, listening and writing as well as expanding student's active and passive vocabulary. This article gives thematic selection of Ukrainian folk songs to develop orthoepic, accentuation and other communicative skills with the aim to introduce the works by famous Ukrainian writers, Ukrainian holidays and traditions, etc. The thematic selection of fairy tales, legends and stories can be used at different levels of teaching the Ukrainian language, and is relevant to the appropriate lexical and grammatical material of each level. This article emphasizes the importance of using different forms of presenting an artistic text taking into account its content, volume, lexical composition and syntactic structure of the sentences. According to the author, reading and analyzing a literary text can help students to better understand and learn the culture, traditions and history of another country, teach them to understand the linguistic diversity of the artistic means of the Ukrainian language. In this research, the method of analyzing a number of research papers on applying an artistic text in teaching Ukrainian (Russian) as a foreign language, and personal experience of teaching Ukrainian as a foreign language have been used. The article points out the important role of an artistic text in developing communicative skills, its educational, aesthetic and cultural significance. It also highlights that a literary text for reading in a foreign language audience is to conform the students' level of language competence, and be accompanied by lexical and grammatical exercises and dictionaries.

Постановка проблеми. Нині в закладах вищої освіти України навчається велика кількість іноземних студентів. За даними Українського державного центру міжнародної освіти МОН України [7], у поточному навчальному році в Україні навчалось понад 76 тисяч іноземних студентів, які представляють 155 країн світу. Українська мова для іноземних студентів є одним із найскладніших предметів, особливі труднощі викликають читання та переказ тексту, насиченого порівняннями, метафорами, образними висловами. Тому важливо, щоб іноземні громадяни не тільки набули навичок спілкування у прогнозованих повсякденних ситуаціях, а й розуміли мовне розмаїття художніх засобів, з допомогою художніх творів пізнали й вивчили культуру, традиції, історію нашої країни.

Серед умов, які забезпечують інтенсивне засвоєння української мови як іноземної, насамперед багатоканальне сприйняття інформації. Саме різножанрові художні тексти є матеріалом для розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності студентів-іноземців, допомагають розвивати навички читання, аудіювання, письма, розширювати активний і пасивний лексичний запас.

Однак дотепер у методиці викладання української мови як іноземної немає чітко запропонованого системного опису роботи в іноземній аудиторії з художнім текстом на різних етапах вивчення мови та прикладів тематичного відбору текстів відповідно до мети спілкування. Тому це питання є важливим і актуальним.

Питання залучення художнього тексту в методику навчання української (російської) як іно-

земної в іншомовній аудиторії висвітлювали вітчизняні та зарубіжні дослідники: Є. Верещакін, І. Вознесенська, І. Гулякова, М. Димарська, В. Костомаров, В. Лукін, Л. Новиков, Н. Соколова й інші. Більшість українських науковців аналізують лінгвокраїнознавчий потенціал художніх творів, досліджують особливості роботи з окремими жанрами художньої літератури (казки, пісні); окреслюють систему завдань для художніх творів (А. Бронська, В. Федчик, О. Федорова, М. Єлісова, С. Єрмоленко, З. Мацюк, І. Процик та інші). Н. Харитоновна вказує на переваги застосування текстів пісень сучасних українських виконавців [6]; А. Галенко розглядає формування лінгвокраїнознавчої компетенції на матеріалі поетичних творів [2]; Г. Швець виокремлює твори М. Коцюбинського для іншомовної аудиторії, обґрунтовує їхній лінгводидактичний потенціал [9].

Як бачимо, науковці усвідомлюють роль і значення художнього тексту у здійсненні навчання іноземних студентів української мови, пропонують як традиційні, так і новітні прийоми роботи в аспекті формування комунікативних умінь.

Мета статті – дослідити можливості використання різножанрових художніх текстів як допоміжного матеріалу навчання іноземних студентів української мови, окреслити тематику текстів, його лексико-граматичний матеріал, проаналізувати роль художнього тексту у формуванні комунікативних умінь і естетичних смаків.

Виклад основного матеріалу. Усна народна творчість – цінний набуток українського народу. Студенти-іноземці не зможуть цілком інтегруватися в україномовну культуру без цього набутку, бо саме у фольклорних творах утілений життєвий досвід українського народу, його ідеали, прагнення, риси характеру, традиції тощо. Д. Мазурик уважає, що іноземним студентам «потрібно дати мовний інструментарій для розуміння культурного коду чужої мови» [4, с. 5]. А це передбачає знання текстових прийомів діалогізації мови, розуміння підтексту, афоризмів, прислів'їв і приказок, слів, що відображають національний колорит української мови.

Народна пісня є одним із найбільш популярних жанрів музичного мистецтва в Україні, що славиться багатством художніх засобів, виразністю зображення картин та своєю музичальністю. Залучення народних пісень у навчальний процес сприятиме швидкому та якісному засвоєнню вимови звуків, правильному наголошуванню й інтонуванню слів.

Пісні на заняттях зі студентами можна використовувати на початковому етапі навчання мови з метою формування орфоепічних (уміння чути звуки й відтворювати їх у фразі) і акцентуаційних навичок (уміння правильно інтонувати, ставити наголос); розширення лексичного та фразеологіч-

ного запасу, засвоєння стилістичних норм і синтаксичних структур української мови, її усної та писемної форм.

На відпрацювання комунікативних навичок можна запропонувати такі пісні: УНП «*Ой у гаю при Дунаю*», «*Сонце низенько*» – сприятимуть вимові часто повторюваних голосних і приголосних звуків (*ох, тьох-тьох, він тьох-тьох-тьох <...>*; *низенько – близенько – серденько; спішу – лечу <...>*); УНП «*Розпрягайте, хлопці, коней*» – засвоєнню особових форм дієслів, пестливих форм іменників (*копав-копав, вийшла-вийшла, просив-просив, знаю-знаю; криниченька, дівчинонька, козаченько, відеречко, кілечко*); «*Несе Галя воду*» – засвоєнню форм кличного відмінка, видових форм дієслів (*Галю, барвінку, Іванку; вернися – вертався; прийди – приходив*).

Способи використання пісень на занятті з української мови мають і тематичне значення. Їх можна використовувати під час вивчення творчості відомих письменників, українських свят, традицій тощо. Наприклад, під час вивчення творчості Т. Шевченка – пісенний твір «*Рече та стогне Дніпр широкий*»; на прикладі «*Гімну*» – пояснення символів української держави; під час аналізу свята Різдва Христового – *колядки* «*Добрий вечір тобі, пане господарю <...>*», «*Нова радість стала*». Вивченню назв днів тижня сприятиме залучення в навчальний процес пісні «*Ти казала, в понеділок <...>*»; під час вивчення теми «Погода, клімат» – УНП «*Тиха-тиха на дворі погода*», «*Ніч яка місячна*» (М. Старицький); до теми «Зовнішність людини, портрет» – УНП «*Чорнії брови, карії очі*»; до теми «Сім'я, родина» – УНП «*По садочку ходжу*», «*Садок вишневий коло хати*» (Т. Шевченко); до теми «Одяг, взуття» – УНП «*Оце тії чоботи, що зять дав*»; до теми «Їжа, продукти» – УНП «*Гарбуз*» тощо.

Н. Харитоновна вважає, що методична цінність пісні важлива для формування базових мовних навичок та вмій і пропонує на початковому етапі навчання української мови як іноземної використовувати сучасні українські пісні, наприклад пісні Тіни Кароль, зокрема «*Україна – це ти*», пісні гурту «Океан Ельзи» [6].

Можна з упевненістю сказати, що українська пісня сприяє формуванню комунікативних навичок, оскільки чимало пісенних текстів будуються у вигляді діалогів або монологів від першої особи, а це демонструє живе спілкування; з допомогою пісні легше реалізовувати засвоєння фонетичного, граматичного та лексичного матеріалу.

Казка як вигадка, заснована на справжньому підґрунті, може бути інструментом розвитку пізнавальної активності та мовленнєвої компетентності студентів. Тісний зв'язок життя та казки дозволить студентам-іноземцям зрозуміти різні життєві ситуації, а багатство лексико-граматичного матері-

алу сприятиме підвищенню рівня володіння українською мовою як засобом спілкування, буде основою для створення різнотипних вправ і завдань.

М. Єлісова зазначає, що «за правильного подання матеріалу українські народні казки можуть стати джерелом безцінного навчального досвіду для чужоземних студентів» [3, с. 90]. Добираючи іноземним студентам казки для читання, потрібно враховувати обсяг матеріалу, його лексичний склад, синтаксичну будову речень та рівень комунікативної компетенції студентів. На початковому етапі навчання (рівні А1 – А2) варто добирати невеликого обсягу казки, скорочені, легкі для сприйняття, як-от «*Курочка Ряба*», «*Ріпка*» чи «*Колобок*»; на середньому та вищому рівнях (Б1 – Б2) можна пропонувати в повному обсязі казки «*Рукавичка*», «*Івасик-Телесик*», «*Солом'яний бичок*», «*Фарбований лис*», «*Котигорошко*» тощо.

Важливим аспектом добору казки є її зміст. Завжди цікавими будуть гумористичні казки («*Зяче сало*», «*Пан Коцький*»), про життя і побут українців («*Про злидні*», «*Розум та щастя*»). Казки «*Кирило Кожум'яка*», «*Яйце-Райце*», «*Котигорошко*» стимулюватимуть інтерес іноземців до історії українського народу, його способу життя.

На думку дослідниці М. Єлісової, «важливою для не носіїв мови є така структурна особливість казок, як наявність повторів, особливо ритмізованих, що полегшує іноземним студентам засвоєння лексики і знайомить їх із ритмом і мелодикою української мови» [3, с. 191]. До таких належать казки «*Рукавичка*», «*Івасик-Телесик*», «*Колобок*», «*Коза-дереза*». Наприклад, шестиразові повтори в «*Рукавичці*» («*А хто-хто в цій рукавичці?*», «*Пустити (пустить) і мене!*», «*А ти хто?*») сприятимуть розвитку навичок діалогічного мовлення, правильного інтонуювання, техніки читання, зв'язного мовлення та кращому запам'ятовуванню слів та виразів; образні епітети «*мишка-шкряботушка*», «*жабка-скрекотушка*», «*зайчик-побігачик*», «*лисичка-сестричка*», «*кабан-іклан*» допоможуть осягнути багатство української мови, зрозуміти особливості кожної тваринки.

На рівні з казкою, як допоміжний навчальний матеріал, можна розглядати використання на заняттях легенд і переказів. Роль цих художніх творів – їхня виховна значущість в етично-естетичному аспекті, культивування гуманності, соціальної справедливості. Вони допоможуть познайомити студентів з віруваннями українського народу, його багатоміфологією, ідеалами й устоями; сприятимуть засвоєнню різнотипних мовних одиниць. Наприклад, у легенді «*Про Вавилонську вежу*» порушено проблему взаєморозуміння, злагодженої праці, засуджено заздрість; легенда «*Батькові поради*» допоможе зрозуміти етичні цінності; легенди «*Чому в*

морі вода солона?», «*Чому буває бабине літо?*», «*Звідки взялися ластівки?*» є спробою поетичного пояснення різних природних явищ; «*Легенда про дівчину-Україну*», «*Легенда про трьох братів – засновників Києва*», «*Легенда про річку Либідь*» розповідають про історичне минуле українського народу, виникнення поселень тощо.

Як відомо, легенди і перекази насичені епітетами, гіперболами, порівняннями, образними висловами тощо. Засвоєння емоційно-експресивного матеріалу пришвидшить адаптацію студентів-іноземців до нового мовно-культурного середовища, сприятиме засвоєнню різнотипних елементів мови. Наприклад, народна легенда «*Богатирі*» сприятиме розумінню гіпербол та фразеологізмів: *богатирі, яких земля не держала*, – *вони такі були одні*; *сім пудів голова* – *були дуже розумні*, *вуса не влезли у двері* – *були дуже великого розміру*, *із води могли сухими виходити* – *могли спритно уникнути небезпеки, покарання*.

Отже, художні твори різних жанрів мають посісти гідне місце серед мовних засобів навчання української мови як іноземної у ЗВО, оскільки вони сприяють формуванню комунікативних навичок, є «багатим джерелом змістової та країнознавчої інформації, а також впливають на почуття, емоції людини, формують її естетичний смак» [5, с. 61]. Важливо, щоб художній текст для читання в іншомовній аудиторії був співвіднесений із рівнем мовної компетенції студентів, супроводжувався лексико-граматичними вправами та словниками.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Різноманітні художні тексти є цінним матеріалом для створення різноманітних творчих вправ, формування навичок і вмій культурно-естетичного характеру, мають тематичне спрямування. Залучення художніх текстів у навчальний процес на різних етапах навчання іноземних студентів української мови має таке значення:

- сприяє розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності: навичок читання, аудіювання, письма, розширенню активного й пасивного лексичного запасу;

- сприяє швидкому та якісному засвоєнню вимови звуків, правильному наголошуванню, інтонуюванню слів, уживанню правильних граматичних форм слів та синтаксичних конструкцій;

- дозволяє збагнути особливу організацію слів у художньому тексті, його образний характер.

Розвиток окресленої проблематики вбачаємо в дослідженні методів роботи з художнім текстом в іншомовній аудиторії, в аналізі та відборі художніх творів сучасних українських письменників. Результати розвідки сприятимуть формуванню комунікативних умінь і естетичних смаків студентів-іноземців на практичних заняттях з української мови підготовчих факультетів та відділень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беценко Т. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту в сучасному науково-освітньому філологічному вимірі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2017. Вип. 12. С. 18–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2017_12_7 (дата звернення: 20.12.2021).
2. Галенко А. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції на матеріалі поетичних творів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 6. С. 100–108.
3. Єлісова М. Особливості роботи над текстом української народної казки в іншомовній аудиторії. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 190–195.
4. Мазурик Д. Про концепцію мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 10. С. 3–7.
5. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*. 2011. Вип. 75. С. 56–66. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/37180> (дата звернення: 20.12.2021).
6. Харитонова Н. Деякі аспекти викладання української мови як іноземної (на прикладі пісенного матеріалу). *Гуманітарна складова у світлі сучасних освітніх парадигм* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Харків, 19–20 квітня 2018 р. Харків : Видавництво НФаУ, 2018. С. 165–169. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/15904> (дата звернення: 20.12.2021).
7. Український державний центр міжнародної освіти. *Навчання в Україні : офіційний сайт Міністерства освіти і науки України*. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/> (дата звернення: 20.12.2021).
8. Федорова О. Формування аудитивних умінь в іноземних слухачів підготовчого відділення на матеріалі української пісенної творчості. *Гірська школа Українських Карпат* : наукове фахове видання з педагогічних наук. 2015. № № 12–13. С. 132–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2015_12-13_50 (дата звернення: 20.12.2021).
9. Швець Г. Лінгводидактичний потенціал творів Михайла Коцюбинського. *Studia Ukrainica Posnaniaesia. Zeszyt III. Poznan* : Institut Filologii Rosyjskiej UAM, 2015. С. 327–335. URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/download/1690/1659/> (дата звернення: 20.12.2021).

REFERENCES

1. Betsenko T.P. (2017). Lihvokulturolohichnyi analiz khudozhnoho tekstu v suchasnomu naukovo-osvitnomu filolohichnomu vymiri. Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva [Cultural linguistic analysis of a literary text in modern scientific and educational dimension of Philology]. *Current issues of philology and translation studies. Vol. 12. P. 18–21*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2017_12_7 (accessed: 12 December 2021) [in Ukrainian].
2. Halenko A.M. (2011). Formuvannia lihvkraïnoznavchoi kompetentsii na materiali poetychnykh tvoriv [Forming linguistic countrystudying competence by material of poetry]. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Vol. 6. P. 100–108* [in Ukrainian].
3. Yelisova M.O. (2011). Osoblyvosti roboty nad tekstom ukrainskoi narodnoi kazky v inshomovnii audytorii [Study of Ukrainian folktales with foreign students]. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language. Vol. 6. P. 190–195* [in Ukrainian].
4. Mazuryk D.V. (2014). Pro kontseptsiuu movnoi osvity inozemtsiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy [About conception of foreign students' language training at Ukrainian high school institutions]. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language. Vol. 10. P. 3–7* [in Ukrainian].
5. Matsko L. (2011). Lihvokulturolohichnyi analiz khudozhnoho tekstu. [Linguo-cultural analysis of artistic text]. *The culture of the word. Vol. 75. P. 56–66*. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/37180> (accessed: 12 December 2021) [in Ukrainian].
6. Kharytonova N.V. (2018). Deiaki aspekty vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi (na prykladi pisennoho materialu) [Some aspects of teaching Ukrainian as a foreign language (on the example of song material)]. *Humanitarian component in the light of modern educational paradigms: materials of the II All-Ukrainian. scientific-practical conference with international participation on April 19–20, 2018*. NUPH Publishing House, Kharkiv. P. 165–169. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/15904> (accessed: 12 December 2021) [in Ukrainian].
7. Ukrainyky derzhavnyi tsentr mizhnarodnoi osvity. Navchannia v Ukraini: ofitsiinyi sait Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Ukrainian State Center for International Education. Study in Ukraine: official website of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/> (accessed: 12 December 2021) [in Ukrainian].
8. Fedorova O. (2015). Formuvannia audytyvnykh umin v inozemnykh slukhachiv pidhotovchoho viddilennia na materiali ukrainskoi pisennoi tvorchosti. [Forming of listening skills of preparatory department

- foreign students on the basis of Ukrainian songs]. *Mountain school of the Ukrainian Carpathians. Scientific professional publication on pedagogical sciences*. № № 12–13. P. 132–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2015_12-13_50 (accessed: 12 December 2021) [in Ukrainian].
9. Shvets H. (2015). Lihvodydaktychnyi potentsial tvoriv Mykhaila Kotsiubynskoho [Linguodidactic potential of Mykhailo Kotsyubynsky's works]. *Studia Ukrainica Posnaniaesia. Zeszyt III. Poznan: Instytut Filologii Rosyjskiej UAM*, P. 327–335. URL: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/sup/article/download/1690/1659/> (accessed: 12 December 2021) [in Ukrainian].